

Sound Map of Karakoy Pier and Its Surroundings

Şekil 1.
Ses
kartpostallarının
arka ve ön
yüzleri.

Karaköy İskelesi ve Yakın Çevresi Ses Haritası

Çevrimiçi
harita
platformuna
QR kodu
okutarak
ulaşabilirsiniz.

Sena Karahan*

* Mimar, araştırmacı, şehircilik doktora öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, sena.karavan@gmail.com

Mimari sabit bir olgu değildir; aksine sesle, bedenler ve şeyler arasında hareket eder, yankılanır. Fiziksel davranışı nedeniyle, mekânın dinamik bir unsuru olan ses, nesnelere ve canlılar arasında sürekli bir etkileşim yaratır ve onları hem mekânın öznesi hem de nesnesi hâline getirir.

Ses çevre (*soundscape*) kavramı ise bir konumdaki seslerin tamamıyla ilgilidir; sesle kurulan mekânın, birey veya toplumun/topluluğun (*soundscape* çalışmaları, insan merkezli araştırmalarla sınırlı değildir) algısıyla ilişkisini inceler (Payne, Davies ve Adams, 2009).

Bu alanda gerçekleştirilmiş öncü ve önemli çalışmalardan *Acoustic Communication*'da, Barry Truax (1984) üçlü bir şema sunar. Bu şemada ses, çevre ve birey arasında süreklilik arz eden bir ilişki vardır ve birey bu alanda iki türlü rol alır, hem dinleyici hem de bir ses kaynağı olarak. Öte yandan sesin hareketi, birey ve topluluk arasındaki sınırları muğlaklaştırır, kaynağından hedefine ulaşana kadar bağlamından kopmadan farklı deneyimler üretir. LaBelle (2010), *Acoustic Territories: Sound Culture and Everyday Life*'ta, sesi, kültürün derin ve yayılmış bir ifadesi olarak ele alır; tek bir seste bir tarih ve kültürün bulunabileceğinden bahseder. Bir enerji olarak var olup sürekli olarak dönüşmekte olan ses, çokluğa imkân veren, paylaşımın alanına, “boşluğa” yayılır; ilişkisel bir alan, dağınmış, yönelimsiz bir buluşma noktası, bedenler ve şeyler arasında bir mekân, girişimin, gürlüğünün, sınır aşımının samimiyet coğrafyasını yaratır (s. xvii). Çokyönlü ses, anda mekânsallığın kapsayıcı boyutunu oluşturur; işitilir, temas eder, etkileşir, dönüşür ve kaybolur. Bu bağlamda beden / birey ve toplum arasındaki görünmez bağların tekrar tekrar ve kaçınılmaz olarak her seferinde bir öncekinden farklı bir şekilde kurulmasını sağlar (Karahan, 2019).

Lefebvre gündelik hayatı nasıl tanımlayabileceğimizi sorar ve bizi çevrelediğinden, kuşattığından, hem içeride hem de dışarıda bıraktığından bahseder (1991). Gündelik hayatın ritminin oluşumunda ise, Lefebvre'e göre (toplumsal) mekân, şeyler arasında bir şey, ürünler arasında herhangi bir ürün değildir. Onların ortak-varlıkları ve eşzamanlılıkları içindeki ilişkilerini, yani (nispî) düzeni ve/veya (nispî) düzensizliği kapsar (s. 99). Toplumsal mekân bir kurallar bütünüdür ürün olarak gerçekleşmez, yaşamın kendisi tarafından oluşturulur. Birey ve toplum arasındaki ilişkide bir enerji olarak ses, iç-dış ayrımını bulanıklaştırır ve bedenün ötesini, tanımlayıcı çeperin basitçe dışını değil, “içerisi” ile “dışarı” arasındaki bir ilişkiyi keşfetmeye (Stavrides, 2016) yardımcı olur. Toplumsal mekânın olası kurgularını anda bozguna uğratan ve bir eşik mekân olarak kurulmakta olan ses çevreleri, görünmez içinde buluşan bedenlere (Lefebvre 2014, s. 180) yakınlığı, ayırmayı ve ritmi sunar. Ayrım gözetmeyen ses ve nüfuz ettiği toplumsal mekân, kültürel bir ses çevre sunar. Kentin coğrafi yapısı, faunası, florası, yapıcı çevresi, ekonomik dinamikleri, teknolojisi, nüfusu, inanç ve yönetim sistemleri kentin kültürel ses çevresini kuran kaynaklardır.

Bu bağlamda kentsel ses çevre (*urban soundscape*) tanımlı, geniş ve çokyönlü bir inceleme alanı sunar. Bilhassa 21. yüzyılda yükselişe geçen kavram, *soundscape* / ses çevre (Kang ve Aletta, 2018; Aletta ve Xiao, 2018), kentsel mekân çalışmalarında, sesin gündelik hayattaki rolünün değerlendirilmesi, hatırı sayılır bir tartışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Augoyard ve Torgue, 2005; LaBelle, 2010; Lacey, 2014; Raddichi, 2013, 2017, 2018; Thibaud, 2011, 2015; Wunderlich, 2013).

Bu çalışmada ise ses çevreleri, bir karşılaşma ve mücadele alanı, eşik mekânlar olarak değerlendirilmiş, alan araştırması İstanbul'un endüstri ve elektrik devrimini karşıladığı,

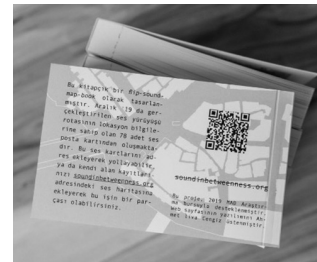
Türkiye'nin ekonomi politisinin kent morfolojisinde derin izler bıraktığı, demografik yapısında ciddi değişimlerin yaşandığı Galata kıyılarında, fiziksel ve kültürel bir eşik mekân olan Karaköy'de gerçekleştirilmiştir. Günümüzde de soylulaştırma, mega projeler, “yenileme” süreçleriyle karşı karşıya olan bölgenin gündelik hayatının ritimleri yeniden kurulmakta ya da bertaraf edilmekteyken, kamusal mekânda mekân deneyiminin, tanıklıkların, değişimin sorunsallaştırılması, ses ve sesle kurulan toplumsal mekân tartışmasının önemini artırmaktadır.

Mekanda Adalet Derneği'nin araştırma bursuyla geliştirilen devam niteliğindeki bu proje, 2019 yılında tamamlanan “Social Reproduction of Space and Soundscapes” adlı yüksek lisans tezinin son ürünlerinden olan ses haritasının çevrimiçi platforma aktarılması sürecinde oluşturulmuştur. Araştırmada ses yürüyüşleri (tez çalışması, Mart 2017–Aralık 2018; MADaraştırma, Ekim 2019–Aralık 2019), ses çevre analizleri gibi alanda kabul görmüş yöntemler uygulanarak, bölgenin gündelik hayatından ses çevre örnekleri Zoom H6 Handy Recorder (X / Y 120°) ile kaydedilmiş ve değerlendirilmiştir.

Kentsel mekânda toplumsal mekân tartışmasını, fiziksel ve sosyal ortaklıklar kuran “ses” üzerinden ele alan bu çalışma, araştırmaya farklı aktörleri dahil etmek üzere kurgulanmış, bu amaçla oluşturulan ses haritasını sanal ortama taşımıştır.

Katılımın çevrimiçi platformla¹ olan ilişkisini pekiştirmek için, gündelik hayat pratiklerine eklenilebilecek “kartpostal” konsepti çalışılmış, süreç içinde gerçekleştirilen ses yürüyüşlerinden biri *flipbook* / hareketli kitap (Şekil 1 ve Şekil 2) olarak tasarlanmıştır.

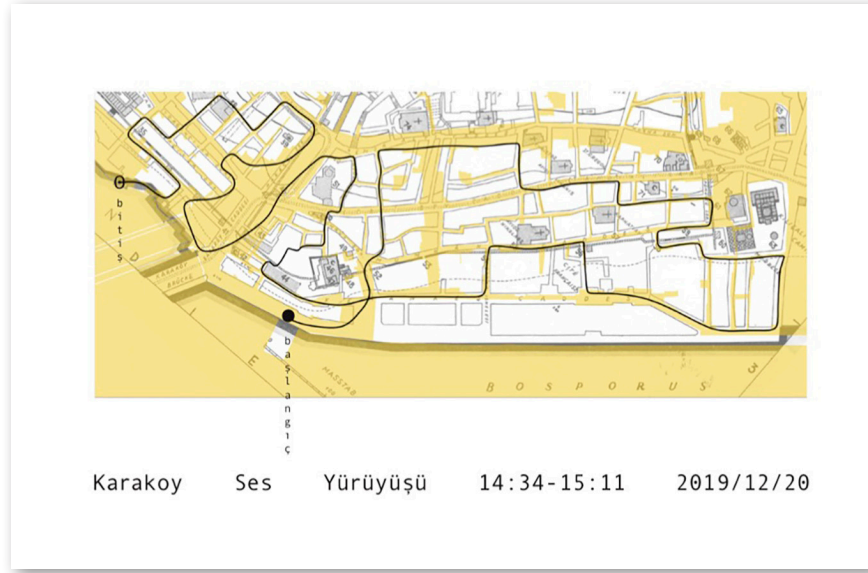
Şekil 2.
Ses haritası-
hareketli kitap
(*Flip-soundmap-
book*).

Ses yürüyüşünün başlangıç noktası, bölgenin ve hatta şehrin kültürel, endüstriyel mirasları, gündelik hayatın vazgeçilmez unsurları olan vapurlara referansla seçilmiştir. Ses çevre analizlerinde kullanılan *soundmark* terimi, bir topluluk için öneme ve / veya benzersiz niteliklere sahip ses anlamına gelmektedir. Bunlar İstanbul için ezan, kilise çanı gibi coğrafyaya yüzyıllardır hâkim sesler olabileceği gibi Galata kıyılarında vapur düdüğüdür. Bu bağlamda yürüyüşün, hareketin, haritalamanın çıkış noktası Karaköy Vapur İskelesi olarak belirlenmiştir.

Vapur iskelesi ve Motor iskelesi arasında, 14.34–15.11 saatleri arasında, 20 Aralık 2019'da gerçekleştirilen rotasız yürüyüş (Şekil 2), bu kitapçıkta ses posta kartlarından oluşan bir manuel animasyona dönüştürülmüştür.

Kitapçıkta yer alan ayrılabilir kartlar, kullanıcının ilişkiselliğini kuvvetlendirmek, paylaşım ve etkileşim alanını genişletmek, dijital arayüze erişimi kolaylaştırmak amacıyla araçsallaştırılmıştır. Kartların arka yüzlerinde yer alan QR kodlar, kart üzerinde temsil edilen lokasyondaiken (Şekil 3) araştırmacının kaydettiği sesleri dinlemeyi sağlarken, bu durum mekân deneyiminde zamansal bir katmanlaşmaya imkân tanımaktadır.

Şekil 3.
Kitapçıkta son sayfada yer alan yürüyüş rotası gösterimi.

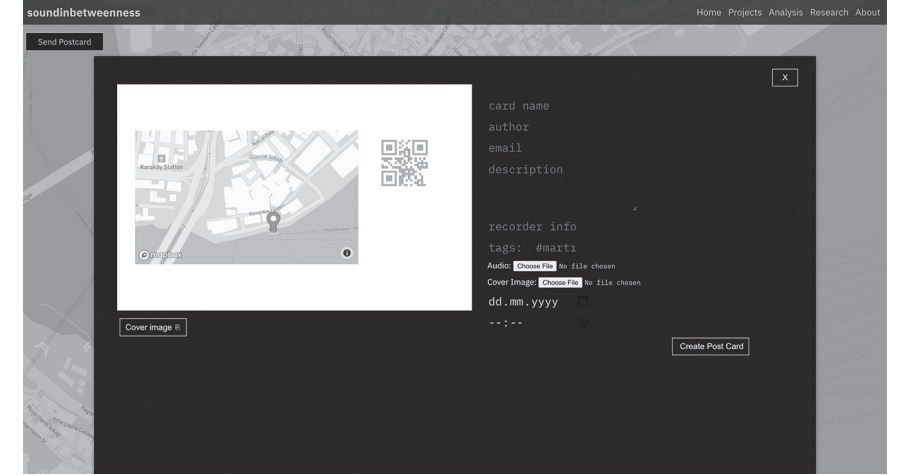
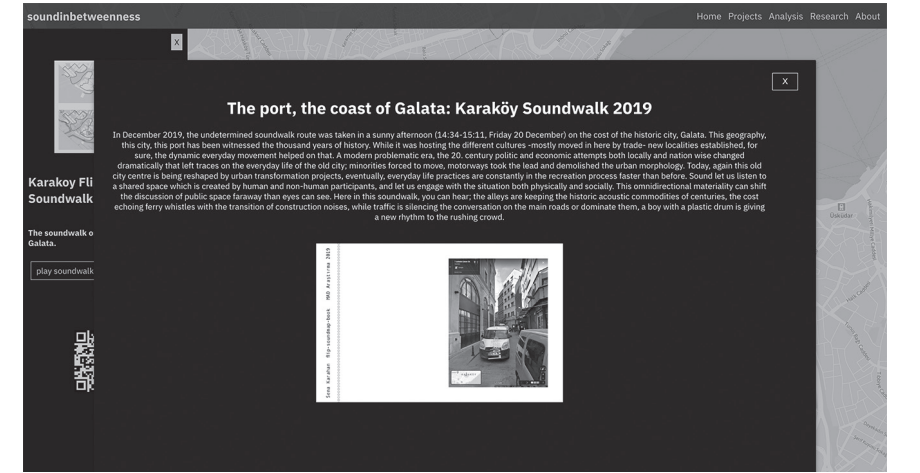
Haritalamada kodlanan sarı alan, Nolli Map² referansıyla sesle kurulan toplumsal - ortak mekân, sesin hareket alanını temsil etmektedir. Bu iki boyutlu temsilde (Şekil 3), mevcut kent dokusu 1944 yılında üretilen Galata'nın topografik ve arkeolojik haritasıyla (SALT Arşivi) katmanlaştırılmış, kentin farklı dönemler ve farklı ritimlerinin³ karşılaştırılması yapılmıştır. Kullanılan Google sokak görüntüleri ise, farklı zamansallıkları barındırdığı, rasgeleliğe imkân tanıdığı ve ulaşılabilir bir kaynak olması nedeniyle tercih edilmiştir.

Şekil 4a ve 4b'deki ekran görüntüleri ise soundinbetweenness.org adlı web sayfasına ait olup araştırmanın derinleştirileceği esas platformdur. Kodlamasını Ahmet Liva Cengiz'in üstlendiği web sayfasında katılımcının rolü ön plandadır. Ses kartlarıyla ulaşılabilen site, mevcut alan kayıtlarının dinlenmesinin yanı sıra kullanıcıların kendi alan kayıtlarını haritalamalarına ve ses kartları oluşturmalarına imkân tanımaktadır (haritalama küresel ölçekte gerçekleştirilebilmektedir). Ses haritasına katkıda bulunanlara yönelik hazırlanan anket arayüzü ile deneyim haritalaması oluşturulması planlanmaktadır. Zenginleşen arşivle beraber kentsel mekân analizleri ve verilerin farklı konseptlerde işlenebileceği bir süreç kurgulanmıştır. Elde edilen verilerle AI (*artificial intelligence* / yapay zekâ) teknolojisi kullanılarak ses çevre kompozisyonları oluşturulması hedeflenmektedir. Amaçlanan bir diğer unsur ise kolektif yapının pekiştirilerek, mekân ve kent odaklı çalışmaların ve projelerin ses çevrelerinin değerlendirildiği çokyönlü tartışmalara alan sağlamaktır.⁴ ■

2 İtalyan mimar, araştırmacı Giambattista Nolli'nin 18. yüzyılda Roma'da yaptığı haritalama çalışması. Haritalamada mimar, yürünebilir alanları, kamusal mekânları (kiliseler, katedraller), kütle ve boşluklar üzerinden göstermiştir.

3 Galata'nın morfolojisi görece en radikal değişimini 1950'lerin ikinci yarısındaki müdahalelerde yaşamıştır. Kentin sokakları ve yapılı çevresi, planlanan motorlu araç trafiği akslarında açılan geniş caddelere parçalanmıştır (Gül, M., 2009; Kafesçioğlu, F., 2016).

4 Daha fazla bilgi için: www.soundinbetweenness.org.

Şekil 4a v 4b
(yukarıdan aşağı).
Kitapçıkta son sayfada yer alan yürüyüş rotası gösterimi.

- Aletta, F., ve Xiao, J. (2018). What are the current priorities and challenges for (urban) soundscape research? *Challenges*, 9(1), 16.
- Augoyard, J.F. ve Torgue, H. (2005). *Sonic experience: A guide to everyday sounds*. McGill-Queen's Press.
- Gül, M. (2009). *The emergence of modern Istanbul: Transformation and modernisation of a city* (83. Cilt). I.B. Tauris.
- Kang, J., ve Aletta, F. (2018). The impact and outreach of soundscape research. *Environments*, 5(5), 58.
- Kafesçioğlu, F. O. (2016). 19. yüzyılın ikinci yarısından günümüze Galata/Karaköy'de kent morfolojisi ve yapı türlerinin incelenmesi. *İdeal Kent*, 7(18), 174-203.
- Karahan, S. (2019). *Social reproduction of space and soundscapes*. (Yüksek lisans tezi). Bilgi Üniversitesi.
- LaBelle, B. (2010). *Acoustic territories: Sound culture and everyday life*. Bloomsbury Publishing.
- Lacey, J. (2014). *Rupturing urban sound(scape)s: Spatial sound design*. (Doktora tezi). RMIT University.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (Işık Ergüden, Çev.). Sel.
- Lefebvre, H. (1991). *Critique of everyday life: Foundations for a sociology of the everyday* (2. Cilt). Verso.
- Payne, S. R., Davies, W., ve Adams, M. (2009). *Research into the practical and policy applications of soundscape concepts and techniques in urban areas (NANR 200)*. <http://randd.defra.gov.uk/Default.aspx?Menu=Menu&Module=More&Location=None&ProjectID=16391&FromSearch=Y&Publisher=1&SearchText=NO0217&SortString=ProjectCode&SortOrder=Asc&Paging=10>
- Radicchi, A. (2012). Introduction. *On the sonic image of the city: Mapping and designing soundscapes in contemporary cities* içinde. <https://www.researchgate.net/publication/324151594>.
- Radicchi, A. (2013). Emotional geography and soundscape studies: beyond the cognitive approach in (sound) mapping urban spaces. *Eaea-11 konferans sunumları*, 267- 272.
- Radicchi, A. (2018). The notion of soundscape in the realm of sensuous urbanism: An historical perspective. Wilson, A., (Der.), *Listen! Sounds Worlds from Body to Cities* içinde. Cambridge Scholars Publ.
- SALT Araştırma (1944). Galata'nın topografik ve arkeolojik planı [Harita]. Söylemezoğlu ailesi arşivi. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/102336>
- Stavrides, S. (2016). *Kentsel heterotopya: özgürleşme mekânı olarak eşikler kentine doğru* (A. Karatay, Çev.). Sel.
- Thibaud, J.P. (2011). A sonic paradigm of urban ambiances. *Journal of Sonic Studies*, 1(1).
- Thibaud, J. (2015). The backstage of urban ambiances: When atmospheres pervade everyday experience. *Emotion, Space and Society*, 15, 39-46.

Truax, B. (1984). *Acoustic communication*. Ablex Publishing.

Wunderlich, F. M. (2013). Place-temporality and urban place-rhythms in urban analysis and design: An aesthetic akin to music. *Journal of Urban Design*, 18(3), 383-408.